

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

Анотація. Досліджено тенденції розвитку та підходи урядів різних країн, міжнародних організацій до питання регулювання мережі Інтернет. Обґрунтовано необхідність правового регулювання мережі з боку держави.

Аннотация. Исследованы тенденции развития и подходы правительств разных стран, международных организаций к вопросу регулирования сети Интернет. Обоснована необходимость правового регулирования сети со стороны государства.

Annotation. The trends of development and approaches of different governments, international organizations to the regulation of the Internet are considered. The necessity of legal regulation of the Net by the state is justified.

Ключові слова: мережа Інтернет, правове регулювання, юрисдикція.

З розвитком і поширенням Інтернету все більше країн світу усвідомлюють потребу в його правовому регулюванні. Передусім це зумовлено тим, що завдяки потужним темпам розвитку, Інтернет сприяє революційним перетворенням в усіх сферах суспільного життя. Інтернет уже став потужним фактором соціального, освітнього і культурного розвитку, надаючи нові можливості як державним органам, так і звичайним громадянам і працівникам освіти, усуваючи бар'єри до створення і поширення матеріалів, пропонуючи загальний доступ до джерел цифрової інформації, кількість яких постійно збільшується. Ці можливості, а саме: надання і передача значних за розмірами обсягів інформації; інтенсивне спілкування між громадянами не лише в межах своєї країни, а й між громадянами різних держав; можливість самовираження за допомогою створення і відкриття власних сайтів, у переважній більшості випадків використовуються у законних ділових та приватних цілях. Однак Інтернет містить також і певну частину потенційно неналежної непристойної, образливої або протизаконної інформації і може іноді використовуватися як засіб злочинних дій. Хоча переваги Інтернету набагато перебільшують його потенційні недоліки, ігнорувати ці проблеми не можна. Це – гострі проблеми суспільного, політичного, комерційного та юридичного значення. Якщо не вирішити їх, то вони, можливо, набагато ускладнять користування Інтернетом, загальмувавши розвиток галузі, яка надає широкі й різноманітні можливості всім сферам суспільства. Саме тому проблема правового регулювання мережі набуває все більшого значення як на рівні міжнародного співтовариства, так і в окремих країнах світу [1].

Через недостатній рівень розробки відповідної правової бази Інтернет як об'єкт правового регулювання наразі досліджують досить активно. Інтернет як засіб масової інформації та Інтернет-ЗМІ розглядали такі вчені: О. Радкевич, К. Афанасьєва, В. Іванов, Д. Цехан, Л. Ткачук, М. Федотов, А. Баранов, Г. Почепцов, С. Пиріг, Н. Ковальова та ін.

Інтернет не є керованою організаційною структурою і юридичною особою і не є суб'єктом правовідносин, у зв'язку з чим немає юридичних відносин між мережею Інтернет (або її національними сегментами) і державою. Структура інформаційних ресурсів в Інтернеті включає сторінки (сайти) існуючих традиційних ЗМІ (телебачення, радіо, газети та ін.), сторінки (сайти) ЗМІ, що не мають поза Інтернетом аналогів, сторінки (сайти) суб'єктів, які не є ЗМІ [1].

Основними суб'єктами правовідносин у зв'язку з функціонуванням Інтернету є:

власники інформації і власники інформаційних ресурсів в Інтернеті;
інформаційні посередники (провайдери);
користувачі.

Особливостями Інтернету як інструменту поширення масової інформації є:

широка аудиторія користувачів і можливості її необмеженого розширення;
поширення інформації є транскордонним;
висока швидкість і оперативність надання інформації;
практично необмежений вибір джерел і видів інформації;
відсутність попереднього контролю змісту інформації (цензури);
обговорення питань, що виникають, у режимі реального часу;
можливість одночасного подання інформації в різній формі (текст, графіка, звук, анімація

та ін.) [1].

У контексті правового регулювання Інтернету слід зауважити, що ця система утворюється із незалежних компонентів й інформації, що носить як загальний, так і персональний характер. Тому, на думку автора, необхідно створити орган, який буде регламентувати відносини з інформацією в окремій галузі Інтернету. У правових питаннях, які будуть виникати стосовно мережі Інтернет, варто звертати увагу на аналогічні питання в законодавстві тієї чи іншої країни. Мережа Інтернет не є чимось цілісним. Відомо, що дотепер у жодній країні світу не існує організаційної

контролювати і фіксувати інформаційні відносини при міжнародному інформаційному обміні через Інтернет залишається таємницею [2].

На сьогодні жодна країна світу не має кодифікованого законодавства з Інтернету. В основному нормативні акти, що існують, регулюють окремі питання функціонування Інтернету, як: правове регулювання інформаційної безпеки, зміст інформації, захист авторського права та ін. Усі правові аспекти, пов'язані з Інтернетом, можна розділити на дві групи: контроль за доступом до мережі та контроль над змістом повідомлень у мережі.

Треба зауважити, що основні правові проблеми регулювання Інтернету можна виокремити в групи:

а) захист інформації (наприклад, законодавча неврегульованість правового статусу Інтернет-видань. Законодавче закріплення правового статусу Інтернет-ЗМІ є одним із концептуальних завдань українського сегмента Інтернету. Прийняття відповідних законодавчих актів поширило б на Інтернет-ЗМІ дію закону та дозволило б притягти Інтернет-видання до судової відповідальності у разі поширення недостовірної інформації. Сьогодні друковані ЗМІ ризикують, коли роблять посилання на мережні матеріали. Адже у випадку, якщо опублікована ними інформація виявиться неправдивою, жодні посилання на Інтернет-видання як на першоджерело інформації не знімуть із газети або телерадіокомпанії відповідальності. Хоча власники Інтернет-видань мають право офіційно зареєструвати свою газету, так само як і друковану, вони цього не роблять, оскільки не хочуть судових процесів на рівні із офф-лайн-колегами. Небажання самих Інтернет-ЗМІ виробити солідарну позицію стосовно регулювання їхньої діяльності є додатковою перешкодою на шляху вирішення проблеми) [3];

б) захист прав із законних інтересів особистості, суспільства й держави при використанні комп'ютерних мереж;

в) захист прав на об'єкти інтелектуальної власності – наприклад, твір, що не має спеціального захисту, одразу після розміщення в Інтернеті стає легкою здобиччю для кожного, хто бажає його відтворити, скопіювати, скомпіювати або змінити з метою завдання шкоди репутації автора. Проконтролювати ситуацію за таких умов дуже важко, а тому автори змушені використовувати технічні засоби захисту творів, маркетингові прийоми та навіть вдаватися до хитрощів) [3];

г) зловживання правом на отримання IP-адреси [4].

Слід розглянути більш детально, як вирішується ця проблема в окремих країнах.

Попри відсутність єдиного європейського законодавства щодо регулювання мережі Інтернет уряди країн Європейського Союзу прагнуть посилити його регулювання. Так, член Європейського парламенту, Малькольм Харбор, запропонував частково обмежити свободу в Інтернеті, оскільки той часто використовується для незаконних дій. Європейський парламентарій зауважив, що Інтернет має залишатися вільним, але регульованим.

В основі законодавства ЄС у сфері обміну інформації в Інтернеті та електронної комерції лежать: Директива 2002/58/ЄС "Про обробку персональних даних та захист таємниці сектору електронних комунікацій (Директива про секретність та електронні комунікації)" від 12 липня 2002 року, яка гармонізує нормативно-правові акти держав-членів ЄС, необхідні для забезпечення еквівалентного рівня захисту основних прав та свобод, та, зокрема, права на таємницю щодо обробки персональних даних у секторі електронних комунікацій та забезпечення вільного руху таких даних та обладнання для електронних комунікацій та послуг у Спільноті [5].

У США фактично не існує окремих законів, що регулюють діяльність Інтернет, але останнім часом там усе більше прихильників того, що провайдери широкополосних мереж мають реєструватися у Федеральній комісії зв'язку США (FCC), як це роблять телефонні компанії.

Адміністрація США має намір підтримувати саморегуляцію в цій сфері, впроваджувати конкурентні рейтингові системи і розвиток мережних рішень з блокування інформації, що легко застосовуються. У проведенні своєї політики Адміністрація дотримується таких чотирьох пріоритетів:

- 1) регулювання змісту;
- 2) квотування іноземної інформації;
- 3) регулювання реклами;
- 4) боротьба із шахрайством.

У жовтні 1998 року Конгресом США було ухвалено законопроект, який стосується обмеження поширення матеріалів у мережі Інтернет серед неповнолітніх користувачів. Закон про захист особистого життя неповнолітніх ("Children's Online Privacy Protection Act") передбачає, що поширення інформації особистого характеру щодо дітей, молодших 16 років, є можливим лише за надання на це згоди їх батьків. Також у ньому передбачається, що особи, котрі не досягли повноліття, не можуть мати власної адреси, персонального каналу в Інтернеті. Конгрес США також ухвалив Акт про захист прав неповнолітніх ("Child Online Protection Act", 1998), у якому передбачаються значні штрафні санкції (до 50 тис. дол. США) та інші міри покарання (ув'язнення терміном до 6 місяців) за поширення матеріалів без обмеження доступу в мережі, які можуть завдати шкоди дітям [1].

В Україні наразі немає спеціалізованого нормативного акту, який би регулював відносини в мережі Інтернет. У Законі України "Про телекомунікацію" надається визначення Інтернету як усесвітньої інформаційної системи загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами. Закон регулює лише технічну сторону регулювання адресного простору українського сегмента мережі Інтернет [6]. Головним державним органом регулювання у сфері телекомунікації є Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Крім державного органу, існує ще недержавна організація, яка займається адмініструванням адресного простору в мережі Інтернет у домені "UA".

Вивчення діяльності сучасних Інтернет-ЗМІ України дало можливість визначити актуальні проблеми, що потребують найшвидшого їх правового регулювання:

визначення правового статусу, принципів діяльності Інтернет-ЗМІ як нового, нетрадиційного мас-медіа;

визначення прав, обов'язків, відповідальності журналістів, власників, провайдерів, адміністраторів, програмістів, інших учасників інформаційних відносин в Інтернет-ЗМІ;

неприйнятність попередньої та постфактумної цензури Інтернет-ЗМІ;

захист авторських, суміжних та інших виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, що розміщені в Інтернет-ЗМІ;

гарантія інформаційної безпеки в Інтернет-ЗМІ;

запобігання розповсюдженню інформації, що створює загрозу для прав, законних інтересів фізичних і юридичних осіб;

відвернення загрози для державної безпеки, економічного й соціального розвитку країни, психічного здоров'я фізичних осіб.

Щоб врегулювати ці та інші правові проблеми Інтернету та Інтернет-ЗМІ України, є доцільним внести нові статті до чинних законів держави. Необхідно зазначити, що Кабінетом Міністрів України неодноразово ініціювалася підготовка проектів нормативно-правових актів з питань регулювання правовідносин під час розповсюдження інформації в українському сегменті Інтернет. Проте, враховуючи специфіку питання та невирішеність його у світі, зазначена робота триває і досі.

З огляду на розглянуті проблеми можна запропонувати шляхи їх вирішення.

Беручи до уваги, що діяльність традиційних видів ЗМІ в Україні регулюється окремими законами, а також широке коло нерегульованих питань щодо діяльності Інтернет-ЗМІ, вбачається за доцільне підготувати проект Закону про "Засоби масової інформації в мережі Інтернет", відповідно до міжнародних принципів та стандартів у цій сфері.

З огляду на суспільну чутливість питань, пов'язаних із реформуванням державної політики щодо інформаційного простору (особливо щодо мережі Інтернет), пропонується створити робочу групу з представників зацікавлених органів державної влади, Інтернет-ЗМІ та їх професійних об'єднань (зокрема Інтернет-асоціації України, Незалежної медіа-профспілки України тощо), правозахисників та юристів задля підготовки зазначеного проекту закону. Інституціонально така робоча група може бути утворена при Координаційній раді з питань розвитку громадянського суспільства.

Серед положень проекту закону про "Засоби масової інформації в мережі Інтернет" вбачається за доцільне передбачити:

визначення правового статусу та принципів діяльності Інтернет-ЗМІ як нового, нетрадиційного ЗМІ;

визначення порядку реєстрації Інтернет-ЗМІ в Україні;

визначення прав та обов'язків вітчизняних та зарубіжних суб'єктів інформаційних відносин у національному сегменті мережі Інтернет;

захист авторських, суміжних та інших виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, що розміщені в Інтернет-ЗМІ;

визначення поняття "матеріали протизаконного змісту" та "матеріали засудливого змісту" (за прикладом Європейського Союзу);

запобігання розповсюдженню та встановленню правової відповідальності за створення та розповсюдження матеріалів протизаконного змісту в Інтернет-ЗМІ;

визначення широким механізмів саморегулювання діяльності Інтернет-ЗМІ [7].

Наук. керівн. Сергієнко В. В.

Література: 1. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукот. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2008. – 663 с. 2. Радкевич О. П. Особливості правового регулювання мережі Інтернет // Право та управління. – К., 2012. 3. Електронна бібліотека Інституту журналістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua>. 4. G lotix – первый деловой форум: Парламентарии защитят блоггеров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://glotix.forum-express.com/t162-topic>. 5. Директива 2002/58/ЄС від 12 липня 2002 р. про обробку персональних даних та захист таємниці сектора електронних комунікацій // Офіційний вісник Європейських Спільнот [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nkrz.gov.ua/img/zstored/File/58_Ukr_Sekretnist.pdf. 6. Петрова Н. Медіа-право / Н. Петрова, В. Якубенко. – К.: ТОВ "Київська типографія" 2007. – С. 213. 7. Інтернет-ЗМІ в Україні: проблеми визначення нормативно-правового статусу та врегулювання діяльності. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.